

ПЛАНИНА ПРЕКОРНИЦА У ЦРНОЈ ГОРИ - СПЕЛЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА -

Ретке су планине у Црној Гори које су до данас остале готово потпуно неистражене и заборављене од стране научника, планинара и туриста. Једна од таквих је и Прекорница, планина која се налази недалеко од Даниловграда, у самом средишту Црне Горе. Иако својом висином и разноликим пејзажем доминира околином, истраживачи се увек радије опредељују за Дурмитор, Сињајевину, Маганик или неку другу привлачнију и приступачнију планину Црне Горе.

Током августа 2005. године спелеолошка група Географског факултета започела је прво у низу истраживање планине Прекорница. У периоду од десет дана екипа састављена од дванаест студената географије, просторног планирања и геопросторних основа животне средине, забележила је велики број геоморфолошких и спелеолошких објеката који до сада још увек нису истраживани. Из Београда група је возом стигла до Подгорице, а затим организованим аутомобилским превозом до Даниловграда и логора на Прекорници.

Планина Прекорница налази се југоисточно од Никшића и северозападно од Подгорице. Ограничена је Никшићком жупом на западу, реком Грачаница на северу, реком Морачом на истоку и Бјелопавлићком равницом и реком Зетом на југу. Простире се лучно у правцу СЗ-ЈИ као и друге планине Динарског система. Најбољи прилаз планини је са јужне стране, преко Даниловграда, одакле се одваја асфалтирани локални пут који води до викенд-насеља Студено. Пут је дугачак око двадесетак километара и савлађује око 1.250 метара надморске висине. Одатле наставља више земљаних путева којима може да се стигне готово до свих описаних објеката.

У току првих неколико дана екипа се трудила да забележи што више спелеолошких и геоморфолошких објеката, да би их у наредном периоду истражила. Да би се прикупили овакви подаци било је потребно препешечити десетине километара, по тешко приступачном крашком терену, провлачити се кроз густе и непроходне шуме, и савлађивати велике успоне. На неким деловима била је потребна велика

спретност, али су спелеолози и овај пут доказали своју спремност да се суоче са бројним изазовима које пружају овакви терени.

Како топографске карте (размера 1:25.000 и 1:50.000) не дају довољно података који су потребни за детаљно истраживање оваког крашког терена, били смо принуђени да информације о различитим површинским и подземним крашким облицима тражимо код локалног становништва. Од њих смо добили и бројне податке везане за само становништво, начин живљења у тим високим планинским крајевима, обичајима и многим другим занимљивостима. Поред бројних информација које смо добили, неки од мештана су имали и улогу првих водича, јер су нас и водили до неких објеката.

Кућа у којој смо ноћили налазила се на *Студеноме*, некадашњем катуну. Викенд-насеље које је ту никло, привлачи велики број становника Даниловграда, који ту проводе лето. Са преко две стотине викендица, Студено представља највеће викенд-насеље на планини. Шумарски дом тј. велика зидана зграда коју смо добили на употребу, налази се на самом крају ове области и на почетку борове шуме. Поред дома била су разапета и три шатора, тако да је један део екипе ноћио у дому а други у њима. Као и на сваком крашком терену и на овој планини постоји проблем надостатка површинске воде. У пар вртача и увала постоје дубоки бунари из којих се локално становништво снабдева пијаћом водом. Већина викендица има и пластичне резервоаре у које стаје око 1.000 литара воде, а они се пуне из цистерне, која једном недељно излази до насеља. Новије викендице су углавном зидане бетонским блоковима, мада постоји још доста старих и трошних камених колиба некадашњег катуна. И једне и друге зидане су на две воде, са јако стрмим и високим дрвеним кровом, који има улогу да спречи задржавање снега у току зиме. Овај дрвени кров се састоји од летви дебљине 2-3 cm, које се дељу ручно. Овакве колибе су карактеристичне у свим високопланинским областима у Црној Гори. Иначе, у Студеноме се завршава асфалтни пут и одатле почиње земљани, којим могу да се крећу само теренска возила. До Студенога нема организованог превоза тако да становници углавном путују аутомобилима из Даниловграда, а ово је и последње насеље на планини до којег долази струја.

Поред Студеног, на Прекорници постоји још много увала и великих вртача, а најзначајније су *Ветни до* (1.500 m), *Размет до* (1.376 m), *Седио до*, *Мркаљ до*, *Мрђев до*, *Чачак* и други. У свакој од ових великих и пространих вртача и увала некада су постојали катуни,

мала сезонска сточарска насеља у која су људи долазили преко лета да чувају говеда, овце и козе. Ови катунски, који се налазе на великим висинама су временом углавном опустели, због све веће деаграризације, или су се спустили у ниже крајеве. У зимском делу године колибе у катунима су прекривене снегом који достиже максималну висину и до пет метара, а у том периоду готово је немогуће и доћи до њих. И током лета, посебно преко ноћи, температуре се спуштају и испод 10°C, а ветрови из правца југа носе ваздушне масе које наишавши на препреку излучују обилне и дуготрајне кише. У катуне на мањим висинама углавном долази сеоско становништво из околине Даниловграда, и ту без струје и осталих луксуза садашњице проводи читаво лето. Углавном производе изврстан кајмак, сир и пршуту, које продају у граду. Будући да немају струју, хлеб морају да месе, а занимљиво је то да га пеку испод сача.

Прекорница се са неколицином велелепних врхова издиже у висину. Гледано из Бјелопавлићке равнице изгледају као да својим врховима пробијају облаке. Највиши врх је **Кула** (1.972 m), врх који је често окружен облацима и маглom, а поред њега ту су и **Кољат** (1.612 m), **Лисац** (1.511 m), **Главица** (1.414 m) и **Височица** (1.413 m). Прекорница са врхом Кула, поред Жијева (1.160 m) и врха Сурдуп (2.185 m) на Кучима на истоку земље, представља један од најјужнијих врхова овакве висине у Црној Гори. Све планине које се налазе јужно од ње имају мању надморску висину. Иначе, јужно од Прекорнице почиње Катунска (Никшићко-Цетињска) крашка регија.

Већ првог дана боравка успели смо се на један од највиших врхова Прекорнице, **Лисац** који са висине од 1.511 m пружа импресиван и незабораван поглед према Маганику на северу, Ловћену на југу и Скадарском језеру на југоистоку. Читав успон према врху пратила је велика стрмина и тешко проходна вегетација. На самом врху вегетација је веома оскудна, и осим ниске траве и пар, вероватно због неке болести или шумског пожара, сасушених четинара, готово да је нема. Занимљиво је да је пре пар година на Прекорници избио велики пожар који је уништио добар део шуме. Та стабла данас су угљенисана и требаће им пуно времена да се опораве од пожара.

Силазећи са врха стрмом падином, пронашли смо две јаме које нису биле уцртане на картама. Налазиле су се у великим и доста дубоким вртачама, а како тог дана нисмо понели спелеолошку опрему са собом, оставили смо за неку од следећих година да их истражимо.

Плочник је пространи шкрапар благог пада, дугачак и широк неколико десетина метара. Највиша тачка налази се на 1.492 m надморске висине. Својом импозантном величином и непроходношћу представља праву *камену пустињу*. Било је потребно доста времена да би се савладала ова природна препрека, која је са обе стране опкољена густом шумом четинара. Недалеко од Плочника пронашли смо још један доста већи шкрапар и означили га као **Велики шкрапар испод врха**. Овај шкрапар има дубоке бразде, које достижу висину и до десет метара. Није у једној равни, већ га велики и дубок попречни расед дели на две половине под различитим угловима нагиба.

Шкрапар Плочник

Синтолија представља макро област и велику саломну вртачу, дубине око 30 m, која је настала обурвавањем пећинске таванице. Налази се на око 1.450 m надморске висине, око 2 km северозападно од Размет дола. На дну и на северној страни вртаче налази се велики сипар са дробином величине од 20 cm до 0,5 m. На самом дну има и великих блокова кречњака димензије од 40 cm до 2 m које је делимично прекривено гомилом снега која се одржала чак до почетка августа, што нам сведочи о дуготрајним негативним температурама на дну вртаче. Отворена према северу пружа погодне услове за опстанак снега, и

једини начин да се без спелеолошке опреме доспе до дна јесте управо са те стране. Висина снега износи неколико десетина центиметара. На источној страни налази се узан и кратак пећински канал и једна плитка окапина. По ободу Синтолије расту букве, а на страни окренутој према северу оне расту готово до половине стрме стране вртаче.

У **Ђевиц-бору** налази се мали катун у којем преко лета обитавају три породице из Даниловграда. Гостољубивост на коју смо наишли у овом катуну само је употпунила слику о овим крајевима. Недалеко одатле, у правцу Пониквица лоцирали смо једну јако дубоку леденицу, чији благо нагнути улаз окренут према северу не дозвољава сунчевим зрацима да продру до ње и отопе снег, тако да на само пар метара постоји велика температурна разлика. На самом улазу у јаму температура је (у августу) износила преко 20°C, док је у унутрашњости она била око нуле. Комади леда су доста велики, а један који смо донели у логор није се отопио наредна 2-3 дана. Поред ове леденице на Прекорници смо лоцирали још десет снежница и леденица. Најзначајније су бездан Заушје, снежница на Чачку, снежница на Космају, снежница на превоју према Кули и снежница код Капавице.

Снежница на Чачку налази се на надморској висини од 1.520 m, у заклоњеном делу увале изнад вртаче у Плочама. Дубине је око 5-7 m, са око 4 m снега, а ширине је од око 3-4 m на самом улазу до 5 m на проширеном дну. Поред ње постоји витло које је служило за извлачење снега. Чачак је, иначе, један од многобројних старих и напуштених катуна.

Брајова јама налази се јужно од Студенога, са десне стране локалног пута према Даниловграду. Опкољена је бројним вртачама и припада типу звекаре. Дубока је 86 m и завршава се пространом и високом двораном висине око 30 m. На дну јаме налази се стеновити нанос са фрагментима величине 5-20 cm, који је настао од распадања кречњачке стене са виших слојева јаме. Салив величине од 26 m, изграђен од травертина, одаје сву величанственост простора. Спуштање до самог дна јаме захтевало је коришћење спелеолошке опреме, а како смо били први спелеолози који у њу силазе, било је потребно и правилно опремити и обезбедити читаву јаму за сигуран силазак. Да би се детаљно истражила оваква јама требало је издвојити готово читав дан, тако да су поједини чланови остајали и по десет сати у објекту да би га премерили и да би забележили разне појединости. Осим маховине и лишајева на самом улазу и крупних црних и провидних зглавкара и паукова на дну, никаквог другог живота у јами нисмо пронашли.

Јама у Самобору налази се на превоју између Веље греде и Дуге. Дубина јаме је око 50 m, дужина је 7-8 m а ширина 1,5 m. Сматра се да је овај топоним настао по томе што је у околини растао само један једини бор.

Јама у Надулици налази се двадесет метара од пута, добро сакривена у густој вегетацији борове шуме. Дубока је 30-40 метара, али због лошег времена њено истраживање смо такође оставили за неки други долазак на Прекорницу.

Иначе, време које смо провели на Прекорници углавном је било праћено кишом и ветром. Ноћи и јутра су били доста хладни, а преко дана киша која је готово непрестано падала није дозвољавала да се тло угреје. Роса се задржавала и до касних јутарњих часова. Из ових

*Карактеристичан изглед површинског краса
Прекорнице*

разлога, понекад преко дана нисмо могли да излазимо на терен, али смо то време углавном проводили у кампу. Анализирали смо прикупљене белешке или се одмарали уз звуке гитаре.

Наравно, како је ово било тек прво, или почетно истраживање Прекорнице, нисмо успели да забележимо и истражимо све јаме, пећине, шкрапаре и остале геоморфолошке облике. Надамо се да ћемо наредних година доћи до још више података и до још бољих резултата о овој планини, да ће она бити боље проучена, а самим тим и да ће привући већи број научника, планинара и других љубитеља природе.

Ратомир Веселиновић